

## שער ב: תשעה באב

### א. פרוכת

**נוהגים להסיר את הפרוכת מארון הקודש בתשעה באב** (רמ"א סי' תקנט סע' ב).

**הטעם:** ע"ש הנאמר (איכה ב' יז) בצע אמרתו ודרשו (ויק"ר פר' ו פיס' ה): בזע פרפורין דיליה היינו: קרע מלבושיו<sup>א</sup> (מנהגים דף יח).  
ועוד, ע"ש המסופר במדרש (ויק"ר פר' כב ס' ב) שבעת החרבן טיטוס נכנס לבית קדש הקדשים וחרבו שלופה בידו וגידר את הפרוכת" (אוצר כמ"י סי' סו סע' ז).

### ב. אורות מעטים

**בליל תשעה באב נוהגים לקרוא איכה וקינוח באורות מעטים** (אור"ח סי' תקנט סע' ג)<sup>2</sup>.

**הטעם:** ע"ש שאמרו באיכה רבתי (פר' א, א) קרא הקב"ה למלאכי השרת א"ל: מלך בשר ודם כשמת לו מת והוא מתאבל מה דרכו לעשות? - - - אמרו לו מכבה את הפנסין. א"ל כך אני עושה שנאמר (יואל ב' י) שמש וירח קדרו, וכוכבים אספו נגהם (אבודרהם עמ' רנו).

ועוד, רמז שביום זה כבה נר ישראל<sup>ג</sup> (אוצר דו"מ עמ' 450).

ועוד, ע"ש הנאמר (איכה ג' ו) במחשכים הושיבני (מנהגים עמ' יז).

א דורשים "אמרה" כמשמעה בארמית שפת האריג העשוי לנוי, ראה נגעים פי"א מ"י.  
ב לשון המחבר: אין מדליקין נרות בלילה כי אם נר אחד לומר לאורו קינות ואיכה.  
ג היינו נפלה מלכות ישראל, ראה שמ"ב כ"א יז.

שער ב: תשעה באב

תסא

### ג. ישיבה על הארץ

**"ליל תשעה באב ויומו יושבים בבית הכנסת לארץ עד תפילת המנחה"** (או"ח סי' תקנט סע' ג)<sup>1</sup>.

**הטעם:** ע"ש שאמרו בברייתא (תענית ל.) כל המצוות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב (ט"ז שם סק"ד).

**ועוד,** ע"ש הכתוב (איכה ב' י) **ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון** (אשכול הוצ. הרצ"א ח"ב עמ' 17).

### ד. מגילת איכה

**נוהגים ברוב הקהלות לקרוא מגילת איכה בתשעה באב בבית הכנסת מתוך החומש, ולא במגילת קלף, מה שאין כן בפורים, שקוראים מגילת אסתר בברכה מתוך מגילת קלף<sup>ה</sup> (לבוש סי' תקנט סע' א).**

**הטעם:** משום שאנו מחכים ומצפים בכל יום שיהפך לנו יום זה לששון ולשמחה ולמועד, ואם היו כותבים מגילת איכה על קלף היה נראה שאנו מתייאשים מן הגאולה ח"ו (שם).

### ה. בלילה

**נוהגים לקרוא בבית הכנסת במגילת איכה בליל תשעה באב ולא ביום** (רמ"א סי' תקנט סע' ב)<sup>1</sup>.

**הטעם:** ע"ש הכתוב (איכה א' ב) **בכה תבכה בלילה**, (שם ב' יט) **קומי רוני בלילה** (ספר מנהגים דבי מהר"ם מרוטנבורג עמ' 344).

ד המקור הוא בהגה"מ סוף הל' תעניות.

ה הנוהגים לפי הגר"א קוראים איכה במגילת קלף ומברכים על מקרא מגילה (מג"א ריש סי' תקנט).

ו טוב שיחיד יקרא איכה גם ביום (מג"א ריש סי' תקנט) בשם השל"ה.

## ו. מגביהים הקול

נוהגים שהש"ץ הקורא במגילת איכה בבית הכנסת, בכל פרק

מגביה קולו יותר (רמ"א סי' תקנט סע' א בשם מהרי"ל)<sup>1</sup>.

**הטעם:** כי כן דרך הבוכים להגביה קולם כשמרבים בבכיה (לבוש שם).

## ז. ויהי נועם

נוהגים שאין אומרים ויהי נועם בתשעה באב שחל במוצאי

שבת (או"ח סי' תקנט סע' ב).

**הטעם:** משום שפסוק זה, ויהי נועם, אמרו משה עם הקמת המשכן, לפיכך אין לאומרו בערב חרבן הבית (ט"ז שם סק"ג).

ועוד, משום שאין לומר בת"ב "ומעשה ידינו כוננהו", שכן אמרו: כל העושה מלאכה בת"ב אינו רואה סימן ברכה מאותה

מלאכה<sup>2</sup> (הגר"א שם).

## ח. ואתה קדוש

בתשעה באב בערב, אחרי קריאת מגילת איכה ואמירת

הקינות, אומרים: ואתה קדוש יושב וכו' (או"ח סי' תקנט סע' ב).

**הטעם:** ע"ש הנאמר (איכה א' טו) סלה כל אבירי ה' בקרבי –

כאדם שאומר לחבירו נפסלה מטבע זו, "עמדה מגילת איכה

ואמרה לפניו: רבוש"ע אם אילו כלין מי יקדש שמך בעולמך,

ומי יסדר קדושתך בבתי כנסיות שלך וכו', ולכך תקנו חכמים

ז"ל שיהו קורין סדר קדושה לאחר איכה" (הפרדס עמ' צה).

ז לשון המהרי"ל (עמ' רנא): ואיכה הראשון אומר בקול נמוך ובשני מרים קולו מעט יותר, ואני הגבר יותר קול רם משניהם, ואיכה יועם כראשונים, וכן זכור ה', וברוב כת"י הגירסה במקום "כראשונים" – "בקול נמוך".

ח ראה במ"ד פר' יב סי' ט ורש"י שמות ל"ט מג.

ט או"ח סי' תקנד סע' כד.

י דמיה למטבע שנפסל ואין לו תקנה (רש"י שם).

שער ב: תשעה באב

תסג

**ט. אבן כר**

**"ויש מי שנוהג לשכב בליל תשעה באב מוטה על הארץ ומשים אבן תחת ראשו"** (או"ח סי' תקנה סע' ב).

**הטעם:** ע"ש שדרשו (ב"ר ויצא סוף פרשה עט) על הכתוב (בראשית כ"ח יז) אין זה כי אם בית אלהים, שראה יעקב חורבן הבית ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו משום אבל (מהרי"ל עמ' רמז).

**י. נר בבית הכנסת**

**בתשעה באב נוהגים שאין מדליקים נר בתפילת שחרית בבית הכנסת** (מהרי"ל עמ' רנג, מובא בפרמ"ג סי' תקנט אות ג ומ"ב שם ס"ק טו).

**הטעם:** ראה לעיל בפרק זה ערך: אורות מעטים.

**יא. שעשה לי כל צרכי**

**יש נוהגים שאין מברכים בתשעה באב (וביו"כ) ברכת שעשה לי כל צרכי בברכות השחר** (שיורי ברכה סי' מו סק"ד י"א).

**הטעם:** הואיל וברכה זו תוקנה על נעילת הנעלים<sup>ב</sup>, לכן ביום שאין נועלים אותם אין לברך (כה"ח סי' מו אות מט בשם שער הכוונות להאר"י).

ועוד יש טעם על דרך הקבלה (פע"ח שער הכוונות פ"א).

**יב. עליות**

**יש נוהגים שאותם העולים לקריאת התורה בתשעה באב בשחרית, עולים אף במנחה** (זיו המנהגים עמ' קלו).

יא וכ"כ כה"ח לר"ח פלאגי סי' י' אות יח, בלוח א"י כתב "רובם אין מברכים ולפי דעת הגר"א יש לברך בלילה כשנועל נעליו", וראה שו"ת יב"א ח"ב סי' כה.  
יב ברכות ס: וכתב האבודרהם (עמ' מא) שטעם הברכה שכל זמן שהאדם יחף אינו יכול לצאת לעשות צרכיו וצרכי ביתו.

**הטעם:** בבוקר קראו בתורה דברי פורענות<sup>י</sup>, וכן בהפטרה<sup>ז</sup>, לכן יעלו במנחה שבה קוראים דברי נחמה<sup>טו</sup>, כמו שאמרו (תענית ל:) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה (נהר מצרים הל' ת"ב סי' יז).

ועוד, כדי לברכס במי שבירך, שאין מברכים בשחרית מפני האבילות (אוצר דו"מ עמ' 451).

### יג. הפטרה

בתשעה באב מפטירים גם בשחרית, מה שאין כן בתענית ציבור אחר, שמפטירים במנחה (לפי מנהג אשכנז) ולא בשחרית (רמ"א סי' תקנט סע' ד)<sup>יז</sup>.

**הטעם:** משום שבת"ב אין עושים מלאכה<sup>יח</sup>, אבל בשאר תעניות ציבור שעושים בהם מלאכה לא הטריחו את הציבור בהפטרה (מנהגי בית יעקב סי' קמא).

### יד. נקוי וסיוד

יש נוהגים בעדות הספרדים שבתשעה באב אחרי חצות הנשים חופפות ראשן, ומנקות הבית, ויש אף מסיידים אותו (זיו המנהגים עמ' קלו, ילק"מ ממנהגי יהדות תוניסיה עמ' 309).

**הטעם:** משום שאמרו (איכ"ר פר' א סי' נז) שבת"ב נולד המשיח, "וצריך לעשות זכר לגואל" (באה"ט סי' תקנא ס"ק לו בשם שכנה"ג).

יג דברים ד' כה.

יד ירמיה ח' יג.

טו שמות ל"ב יא, ישעיה נ"ה ו.

טז ראה רמ"א סי' תקסו סע' א.

יז "מקום שנהגו לעשות מלאכה בת"ב עושין, במקום שנהגו שלא לעשות אין עושין" (אור"ח סי' תקנד סע' כב).

שער ב: תשעה באב

תסה

**טו. מנחם**

**מנהג קדמון שאם חל ברית מילה בתשעה באב קוראים לילד הנימול בשם מנחם** (שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ח) <sup>י"ח</sup>.

**הטעם:** ע"ש שאמרו (איכ"ר א' נז) שבתשעה באב נולד משיח ומצינו (סנהדרין צח:) ששמו של משיח מנחם.

**טז. קדוש לבנה**

**יש נוהגים במוצאי תשעה באב אחרי תפילת ערבית הולכים לבית, וסועדים וחוזרים לביה"כ לקדש הלבנה בציבור** <sup>י"ט</sup> (ילק"מ עמ' 21).

**הטעם:** הואיל וקדוש לבנה יש לומר מתוך שמחה, לכן סועדים קודם כדי שיפוג אבלו של יום (ילק"מ שם) <sup>כ"א</sup>.

**יז. זכר לחרבן בבית כנסת**

**נוהגים שבבית כנסת או בית מדרש אין משאירים אמה על אמה ללא סיד, זכר לחרבן, כפי שנוהגים בכל בית** (באה"ל סי' תקס).

**הטעם:** משום שבגמרא (ב"ב ס:) מובא: סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט, וכמה? א"ר יוסף: אמה על אמה, משמע שמדובר רק בבית פרטי (ביתו) ולא בי"כ (מג"א סי' תקס"ב) <sup>כ"ב</sup>.

יח וכן אם הברית חל בפורים קוראים לו מרדכי (שם).  
יט ראה מ"ב סי' תכו ס"ק יא ושע"ת שם אות ד בשם שו"ת שב"ז, לקוטי מהרי"ח ח"ג דף נה בשם א"ר.

כ ראה רמ"א סי' תכו סע' ב.

כא אבל במוצאי יו"כ "מתוך ששמחים שיצאו בדימוס (=נפטרו מעונש) מקדשים אף קודם שיטעמו" (מ"ב שם).

כב בגמרא שם מובאת ברייתא נוספת: לא יסוד אדם את ביתו בסיד, ואם עירב בו חול או תבן מותר, וכותב ערוה"ש (שם סע' ד) שלפי זה יש ללמד זכות על רוב ישראל שאין נזהרין עתה בדין זה לשייר אמה על אמה כשסדים בסיד כותלי הבית, לפי שידוע שעתה מערבין בסיד הרבה חול, כמעט מחצה על מחצה. וראה ב"י וב"ח שם, וע"ע אגרות משה חלק או"ח ג' סי' פו.